

Cerca (<http://temaria.net/simple.php?origen=1575-5886&idioma=ca>)

Del temple simbòlic a la desmaterialització: un recorregut per l'arquitectura bibliotecària del segle XX al XXI

 DANIEL GIL SOLÉS
Bibliotecari, coordinador tècnic
Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de
Barcelona
dgil@bibliotecaepiscopalbcn.org

Opcions

PDF <meta />

[Metadades](#)

Resum

L'article té com a objectiu establir una evolució en l'arquitectura de les biblioteques al llarg dels segles xx i xxi. Aquesta evolució posa de manifest les diferents transformacions que han sofert els edificis de les biblioteques, adaptant-se a diferents formes, però sobretot per donar resposta a realitats socials i culturals diferents i també canviants pròpies de cada època i de cada moment històric. Es proposa una evolució dividida en cinc grans transformacions arquitectòniques. Per a cada una d'aquestes cinc transformacions es presenten una biblioteca paradigmàtica o diverses d'arreu del món, que exemplifiquen clarament la transformació a la qual es vol fer referència. Cada presentació va acompanyada d'una explicació de les seves principals característiques pel que fa als espais i l'arquitectura, per tal d'argumentar finalment aquesta decisió a partir de citacions de fonts externes i també d'argumentari propi. El resultat és una evolució cronològica i històrica que serveix per emmarcar i contextualitzar, en últim terme, la cinquena i última transformació actual de les biblioteques.

Resumen

El artículo tiene como objetivo establecer una evolución en la arquitectura de las bibliotecas a lo largo de los siglos xx y xxi. Esta evolución pone de manifiesto las diferentes transformaciones que han sufrido los edificios de las bibliotecas, adaptándose a diferentes formas, pero sobre todo para dar respuesta a realidades sociales y culturales diferentes y también cambiantes propias de cada época y de cada momento histórico. Se propone una evolución dividida en cinco grandes transformaciones arquitectónicas. Para cada una de estas cinco transformaciones se presentan una biblioteca paradigmática o diversas de todo el mundo, que ejemplifican claramente la transformación a la cual se quiere hacer referencia. Cada presentación va acompañada de una explicación de sus principales características en cuanto a los espacios y la arquitectura, para argumentar finalmente esta decisión a partir de citas de fuentes externas y también con un argumentario propio. El resultado es una evolución cronológica e histórica que sirve para enmarcar y contextualizar, en último término, la quinta y última transformación actual de las bibliotecas.

Abstract

This article sets out to establish a pattern in the progress of library architecture during the twentieth and twenty-first centuries by examining the structural transformations that library buildings have undergone to adjust to our changing social and cultural reality and to meet the more general dictates of different periods and moments. It argues that, historically, these transformations can be grouped in five, separate periods and it focuses for each period on the main architectural features of a building or selection of buildings from around the world. Finally, the article also supports this division in five periods with a series of citations of external sources and a proposal. The result is a chronological and historical study that helps to put the fifth (ongoing) period in clearer context.

Paraules clau: Biblioteques, Edificis

Keywords: Libraries, Buildings

1 Introducció

Els edificis de les biblioteques han experimentat una autèntica revolució pel que fa al disseny i la concepció, des de començament del segle xx fins ben entrat el segle xxi. De fet, s'ha passat d'una imatge i una presència social que concebia la biblioteca com un temple icònic tancat i hermètic i que conserva el coneixement de la humanitat, a ser un centre obert (potser l'edifici públic més obert), des del qual es pot tenir accés a tot el coneixement mundial. Aquest canvi radical en la seva concepció, ús i forma ha anat en paral·lel a l'obertura, l'expansió i la globalització de la informació i del coneixement, tendència iniciada al final de la Segona Guerra Mundial i avui dia ja plenament consolidada i integrada dins les nostres estructures, i que té com a element caracteritzador la digitalització de la informació per garantir-ne l'accés, la conservació i l'estudi. I és precisament la digitalització un dels elements, potser el més important, que porta les biblioteques a una desmaterialització dels seus edificis i espais.

Aquest article fa un repàs d'aquesta evolució, per tal d'entendre-la i contextualitzar-la en cada moment històric, i deixar entreveure quin podria ser algun dels futurs dels edificis bibliotecaris. Aquest recorregut es divideix en cinc grans moments, en cada un dels quals es presentaran les principals fites arquitectòniques, edificis i construccions bibliotecàries d'arreu del món, juntament amb una explicació raonada del perquè d'aquella arquitectura i què van representar en aquell moment aquells edificis. En el desenvolupament d'aquest argumentari s'han inclòs abundants citacions provinents d'altres treballs, que serveixen de reforç i permeten una millor contextualització del discurs, i que sempre s'han traduït al català. Aquesta evolució, que és al mateix temps una història d'èxit, ha portat les biblioteques a ser l'edifici públic més representatiu de les societats contemporànies i a ser un dels més ben valorats i respectats per la ciutadania en general.

Finalment, convé indicar l'existència d'abundant bibliografia sobre l'arquitectura de les biblioteques. Tot i que oferir una revisió bibliogràfica rigorosa i exhaustiva sobre la matèria no és un dels objectius d'aquest article, val la pena fer-ne una petita selecció per tal que el lector pugui consultar alguns dels textos bàsics i imprescindibles per iniciar-se en la matèria. Per començar, els ja clàssics deu manaments de Faulkner-Brown (Fuentes, 1995), publicats originalment l'any 1973 (i posteriorment revisats l'any 1980) i que sintetitzen en deu punts les característiques bàsiques de tot edifici de biblioteca: flexible, compacte, accessible, extensible, amb espai per als lectors, organitzat, confortable, segur, constant i indicatiu (Fuentes Romero, 1995). Inicialment aquests punts estaven pensats per a biblioteques universitàries, però amb el temps han resultat vàlids per a qualsevol tipologia de biblioteca (Benítez, 2013). També cal ressenyar les publicacions tècniques i normatives de l'IFLA, de referència mundial, recollides a *Publications from Library Buildings and Equipments* (<http://www.ifla.org/publications/61>), i que representen un corpus normatiu i de referència de la màxima importància. Per acabar aquesta petita revisió bibliogràfica, és d'obligada menció el llibre de Santi Romero (2004), que ofereix una completa metodologia teoricopràctica respecte del disseny, la planificació i la construcció de nous edificis bibliotecaris i que s'ha convertit ja en un manual de referència i de consulta obligada per a tots els interessats en la matèria. Cal destacar del mateix Romero (2010) un article publicat en el número 25 d'aquesta mateixa revista, en què es fa un detallat recorregut per les diferents etapes necessàries a seguir en la creació i construcció d'una biblioteca, i es posa com a exemple el procés de creació que es va seguir amb la Biblioteca Esteve Paluzie de Barberà del Vallès.

2 La Mancomunitat: el temple simbòlic i la pervivència del neoclassicisme

Pot semblar paradoxal començar un article sobre els canvis en els edificis de les biblioteques parlant de les biblioteques de la Mancomunitat de Catalunya de 1915, però ens serveixen per contextualitzar el començament del nostre recorregut. Malgrat que la Mancomunitat va impulsar un model aleshores innovador i modern (basat especialment en la concepció d'aquest model com a sistema i amb el fonament de la professionalització del personal) (Mayol, 2005) i que recollia les últimes tendències internacionals provinents dels Estats Units i del Regne Unit, pel que fa a l'arquitectura dels edificis encara perdura una clara herència neoclàssica. De fet, tots els primers edificis de les biblioteques de la Mancomunitat foren dissenyats pel mateix arquitecte, Lluís Planas, i "són construccions amb un marcat aire neoclàssic que incorporen elements de l'arquitectura grega i romana, com les columnes, l'escalinata d'accés i el frontis sobre la porxada de l'entrada. Com a detall ornamental, dos templets circulars de fines columnes coronen els dos extrems de la façana" (*Les biblioteques...*, 2014, p. 11), mentre que al seu interior els locals havien de ser "propis, independents, nets, blancs, clars, decorats amb higiènica i econòmica coqueteria, i presentant per dins i per fora un aspecte estètic, gai, plaent a l'ull" (Mayol, 2005). Eugeni d'Ors, amb aquest tipus de biblioteques aconseguia dos objectius ben clars: d'una banda, obtenir una clara, ràpida i nítida identificació visual de la biblioteca en el seu entorn més proper, i, de l'altra, remarcava i donava èmfasi als nous edificis i al nou concepte de biblioteca de la Mancomunitat.

Figura 1. Façana de la Biblioteca Popular de Sallent. Fons fotogràfic de la Biblioteca Sant Antoni Maria Claret de Sallent. Font: [Wikipedia](#)

Així, doncs, l'herència d'una concepció neoclàssica dels edificis va perdurar amb la Mancomunitat: els edificis es van concebre com autèntics temples simbòlics que donessin un tomb absolut al panorama bibliotecari català de l'època. D'aquesta manera "aquest emplaçament reforça la imatge (...) de la biblioteca com un temple de cultura al qual cal peregrinar (...). Els edificis no podien ser espectaculars ni ampul·losos a causa dels costos, però eren edificis emblemàtics; aconseguen atreure per l'elegància i l'aspecte clàssic que els donava un aire noble, una imatge que perdurà al llarg dels anys i els identificà" (Mañà Terré, 2010, p. 52). És a dir, des de la tradició canviar un present bibliotecari que es considerava que calia canviar i modernitzar. I segurament aquest neoclassicisme va venir influenciat pel moviment del **noucentisme**, llavors imperant a Catalunya i del qual precisament d'Ors era un dels màxims exponents. Un noucentisme que impulsava valors com la raó, la precisió, l'ordre, la serenitat, la mesura o la claredat, valors tots ells que es poden veure representats en els edificis de les biblioteques de la Mancomunitat.

3 Aires de canvi des del nord: la primera modernitat

Si les biblioteques de la Mancomunitat van ser el punt 0 pel que fa als edificis de les biblioteques, la primera transformació va venir aproximadament entre deu i quinze anys més tard. El primer canvi important en el disseny i la concepció de les biblioteques, la primera modernitat, la trobem en dos exemples que han transcendit, que van suposar una ruptura amb models anteriors i que van aconseguir crear un nou diàleg entre biblioteca i arquitectura. Aquestes dues biblioteques són la Biblioteca Pública d'Estocolm, obra d'**Erik Gunnar Asplund** (http://es.wikipedia.org/wiki/Erik_Gunnar_Asplund) (1885–1940), i la Biblioteca Pública de Viipuri, obra d'**Alvar Aalto** (1898–1976).

Gunnar Asplund construeix la Biblioteca Pública d'Estocolm entre la tardor de 1924 i la tardor de 1927. Encara que es tracta d'una biblioteca de línies clàssiques (la forma típica d'un cercle envoltat per un quadrat), penso que es pot emmarcar en la transició vers el **moviment modern**, en tant que va incorporar ja alguns conceptes que adoptaren (amb modificacions) biblioteques posteriors, especialment en l'àmbit de la distribució interna i les circulacions. Aquests aspectes són precisament la gran aportació d'aquesta biblioteca. L'element més significatiu, sens dubte, és la gran planta circular central que acull el vestíbul de préstecs (situat al centre del cercle), il·luminada zenitalment, i on s'emmagatzema una part del fons d'accés lliure, obert al públic, i distribuït per tota la circumferència de la sala, fins a tres nivells d'alçada. Aquest aspecte facilita el control per part del personal de la biblioteca i es dona així continuïtat visual a tota la sala afegint-hi per primera vegada el concepte del *panopticisme*.¹ Es busca, així, trobar la mínima distància possible fins al taulell de préstecs, que esdevé d'aquesta manera el centre neuràlgic de la biblioteca, es faciliten les comunicacions i la distribució se simplifica al màxim. Al voltant d'aquesta sala central s'organitzen les comunicacions verticals. Un altre aspecte innovador que introduí Gunnar Asplund fou incorporar diferents entrades a la biblioteca segons els usuaris o les funcions que es vulguin desenvolupar a l'interior: així, diferencia accessos per a adults, per al personal de la biblioteca i per a infants.

Figura 2. Interior de la rotonda de la Biblioteca Pública d'Estocolm. Autor: Holger Ellgaard. Font: [Wikipedia](#)

Per la seva banda, **Alvar Aalto** (<http://www.alvaraalto.fi/>) construeix la Biblioteca de Viipuri (situada a l'actual ciutat russa de Vyborg) entre 1933 i l'octubre de 1935 (el disseny de l'edifici s'inicià ja l'any 1927). Està situada enmig d'un parc, fet que va donar a Aalto més llibertat aplicant una forma constructiva simple i radical. Així, si bé la proposta original de l'any 1927 estava marcada pel classicisme nòrdic i emparentada amb la Biblioteca Pública d'Estocolm (del mateix any), la proposta final l'acosta al moviment modern i al **funcionalisme** d'abans de la Segona Guerra Mundial; de fet, la historiografia de l'arquitectura del moviment modern la considera "la primera manifestació regional en el moviment modern" (Norberg-Schulz, 1997). Personalment afegiria que és una obra clau de l'arquitectura mundial del segle xx. Després de la Guerra, va estar abandonada durant deu anys, fins que entre 1955 i 1961 es va portar a terme un procés de restauració dirigit pels arquitectes soviètics Petr Moseyevitch Rozenblum i Aleksandr Mihailovich Shver (*Viipuri Library: the building* (<http://www.alvaraalto.fi/viipuri/building.htm>)). Hi podem trobar la constant que es repeteix a totes les biblioteques d'Alvar Aalto: els patis enfonsats per a llibres, situats al centre de l'edifici, i grans zones centrals a dos nivells, amb grans espais oberts i sense obstacles, on abunda la llum zenital —a Viipuri, mitjançant cinquanta-vuit lluernes a la sala de lectura— (Álvarez, 2014), i tot en una secció contínua. En paraules del mateix Aalto: "(...) Quan vaig dissenyar la biblioteca de la ciutat, a Viipuri, durant llargs períodes de temps vaig perseguir la solució amb l'ajuda de dibuixos primitius d'alguna mena de paisatge muntanyós fantàstic, on penya-segats il·luminats per sols en diferents posicions, a partir dels quals vaig arribar gradualment al concepte per a l'edifici de la biblioteca. El nucli arquitectònic de la biblioteca consisteix en zones de lectura i de préstec a diferents nivells i replans mentre que el centre i la zona de control formen el punt més alt, per damunt dels diferents nivells. Els esbossos infantils només tenen una connexió directa amb la concepció arquitectònica, però units entre si, en secció i planta, creen una mena d'unitat entre les estructures horitzontals i verticals..." (Biblioteca en Viipuri, 2015)²

Figura 3. Interior de la Biblioteca de Viipuri. Autor: Reskelinen. Font: [Wikipedia](#)

4 Kahn i la recerca de la forma: una nova biblioteca

La segona transformació de l'edifici de la biblioteca té lloc amb la **Biblioteca de l'Exeter Academy** (<http://www.exeter.edu/academics/library>), construïda per **Louis I. Kahn** (1904–1974) entre 1965 i 1972. Per a Kahn, la recerca de la "forma" de les biblioteques va ser una prioritat durant tota la seva carrera professional, i amb la Biblioteca de l'Exeter culmina aquesta recerca (iniciada de manera radicalment diferent uns anys abans amb la Biblioteca de la Universitat de Washington). Kahn acaba una recerca, però al mateix temps comença una nova forma i una nova concepció moderna pel que fa a les biblioteques, i que encara continua vigent i ben viva. "Veig la biblioteca com un lloc on el bibliotecari pugui exhibir els llibres, oberts a propòsit per pàgines selectes per seduir els lectors. Hauria d'haver-hi un lloc amb grans taules sobre les quals el bibliotecari pugui posar els llibres i els lectors puguin agafar el llibre i portar-lo a la llum" (Kohane, 1989). Aquest petit fragment ja recull l'essència d'aquests tres espais que definiren la forma bàsica d'una biblioteca: un espai per a l'exhibició dels llibres, un segon espai de relació i reunió col·lectiva entre els lectors i els llibres, i, per acabar, un tercer espai on hi hagi una relació íntima i "privada" dels usuaris amb els llibres i la llum (és a dir, zones de lectura i concentració). En un segon comentari, Kahn defineix i clarifica molt més els límits conceptuals i físics d'aquests tres espais: "Exeter va començar en la perifèria, on es troba la llum. Jo sentia que la sala de lectura havia de situar-se on una persona pogués estar sola al costat d'una finestra i que havia de ser una mena de gabinet privat,³ una mena de lloc descobert en els plecs de la construcció. Vaig fer l'exterior de l'edifici com un gran arc de maó, independent dels llibres. L'interior el vaig fer com un arc de formigó on es guardessin els llibres, apartats de la llum. L'àrea central és el resultat d'aquests dos arcs contigus; només a l'entrada són visibles els llibres a través d'unes grans obertures circulars. Així hom sent que l'edifici posseeix la invitació dels llibres" (Kohane, 1989, p. 99). L'àrea central, doncs, com a culminació de la resta d'espais. Tres àmbits (tres formes) que estan ben diferenciats, i separats segons l'ús i la funció que tindran dins l'edifici, i amb materials específics per a cada un d'ells.

Figura 4. Zona central de la Biblioteca de l'Exeter. Autora: Carol M. Highsmith. Font: [Wikipedia](#)

La forma determina l'ús i la funció; i la funció i l'ús determinen, al seu temps, la forma que tindrà un espai concret. El material i la forma s'interrelacionen l'un amb l'altre per acabar fusionant-se de forma absoluta i total. I és que res no podria existir sense l'altre (Kohane, 1989, p. 101). En efecte, l'espai central és un petit compendi d'ordre i de lògica geomètrica; aquests aspectes per a Kahn eren molt importants, i els va agafar de l'arquitectura renaixentista, on els edificis eren una representació a petita escala de quelcom harmònic, bell, perfecte i fins i tot diví (Kohane, 1989, p. 109). El renaixementisme, transformat ara en un classicisme modern en mans de Kahn, s'aprecia clarament en les línies de la biblioteca. A més, per a Kahn les biblioteques eren una tipologia superior d'edificis: eren una porta d'accés a la cultura, a un estadi superior per a l'home, i tot mitjançant la lectura. D'aquesta manera, el contenidor de llibres (visible des de l'escala), el vestíbul d'accés i la zona interior representen simbòlicament aquesta ascensió cultural (Gil Solés, 2006).

5 El segle xxi neix a Sendai

La tercera transformació de l'edifici de la biblioteca, aquella que posa els fonaments d'un nou model, aquella que redefeix de cap i de nou què ha de ser i com ha de ser l'edifici d'una biblioteca, aquella que escriu la introducció i els objectius d'un futur que havia de ser per força digital, neix a Sendai, amb la **Mediateca de Sendai** (<http://www.smt.city.sendai.jp/en/>), obra de l'arquitecte japonès Toyo Ito. Es va inaugurar el 2001, amb el tombant de segle i de mil·lenni, i ja des del primer moment s'ha convertit en un referent ineludible en la construcció i disseny de biblioteques altament tecnificades i tecnològicament avançades (avui en dia són aspectes que ens semblen d'allò més normals i obvis). La Mediateca de Sendai ha esdevingut un paradigma, un punt d'inflexió; a partir d'ella neix el segle xxi, el segle de la digitalització massiva dels edificis de les biblioteques. I, a més, ho fa ja amb grans dosis de difuminació i d'integració invisible de la digitalització amb l'edifici, tendència que hem vist que amb els anys va ser pionera.⁴

Figura 5. Mediateca de Sendai. Autor: scarletgreen. Font: [Wikipedia](#)

Més enllà de l'aspecte físic o de la forma (on destaquen especialment els tretze tubs que travessen verticalment tot l'edifici i que serveixen per a la canalització de les comunicacions interiors de l'edifici: cablejat, línies telefòniques i també persones), el que és realment interessant i que fa única la Mediateca de Sendai és la concepció que Ito volia donar a l'edifici i que porta implícita una filosofia totalment disruptiva: "(...) Aviat vam començar a descriure l'edifici com un 'autoservei de mitjans'. L'únic que volíem dir amb això era que emmagatzemaria diferents mitjans, tals com publicacions, vídeos, pel·lícules, quadres i art electrònic, de la mateixa manera que un supermercat emmagatzema diferents productes a les prestatgeries (...)" (Ito, 2001). Aquesta concepció representava sens dubte un canvi de rumb,⁵ i va ser un accelerador de la profunda transformació de la biblioteca a partir del segle xxi. La Mediateca de Sendai va suposar el punt d'inici d'una concepció de l'edifici molt més oberta, amb més facilitats i més integrada en la visió i en les noves formes de consumir cultura i tota mena de productes per part de la població. Des d'un punt de vista professional, la metàfora de l'autoservei i dels supermercats és d'allò més encertada; ben mirat, les biblioteques i els supermercats tenim moltes semblances: ens hi podem passejar, podem triar, remenar els productes que ens interessin més, fullejar-los o llegir-ne l'etiqueta, agafar els que visualment siguin més atractius i emportar-nos-els. Si els supermercats tenen tant d'èxit en la nostra societat actual és segurament per la facilitat d'accés, per la facilitat d'ús. Llavors, per què no ho apliquem a les biblioteques? Grans superfícies diàfanes, repletes de prestatges per poder triar el llibre que ens agrada més, en autoservei, i després passar per "caixa" i fer el préstec. Res que no veiem avui dia, però que al 2001 va resultar totalment nou. Toyo Ito, però, va fer un pas més enllà a l'hora de definir com i què havia de ser un edifici de biblioteca, i busca un millor encaix dins les seves comunitats locals, ja que pensa que "(...) Tanmateix, les biblioteques tenen generalment una organització massa independent i desvinculada dels factors externs. El nostre objectiu pot semblar modest; destruir l'aïllament propi d'una biblioteca convencional (...)" (Ito, 2001). Avança potser Ito, uns deu anys abans, que la digitalització acabaria per trencar els murs i l'aïllament secular de la biblioteca? En aquest sentit, Ito va ser, sens dubte, un visionari. I són precisament aquesta facilitat d'accés i aquest trencament de l'aïllament d'una biblioteca

convencional els que doten i omplen de sentit la funció social, ciutadana i urbana que tota biblioteca ha de tenir, i a la qual Ito no vol renunciar ni ho pot fer en absolut: "(...) 'Sortir al carrer per crear un llibre'; aquest és l'estímul que espero de la Mediateca de Sendai'" (Ito, 2001).

6 La biblioteca sense llibres: la digitalització colonitza l'espai de la biblioteca

La Mediateca de Sendai és l'element d'unió entre la tercera i la quarta "reevolució" de la biblioteca. A Sendai el llibre és encara l'element predominant en el paisatge de la biblioteca. La quarta transformació trenca de forma disruptiva aquesta imatge icònica, i transforma de dalt a baix la imatge que en tenim. L'espai de la biblioteca es transforma, i s'avança cap a un espai sense llibres, una biblioteca sense llibres producte de la digitalització. Un magnífic exemple d'aquesta biblioteca sense llibres el trobem a la Biblioteca de la Universitat d'Amsterdam. És una obra del 2010 de l'equip de dissenyadors format per **Ira Koers** (<http://www.irakoers.nl/>) i **Roelof Mulder** (<http://www.roelofmulder.com/>), i és ja un dels molts exemples que cada cop més van apareixent de biblioteca sense llibres. Es tracta d'un espai diàfan, de 2.508 m², en què no hi ha cap llibre en paper a la vista i que pot acollir entre 1.500 i 2.000 estudiants al dia. En tot l'edifici s'ha donat molta importància al disseny, així com també a la funcionalitat dels nous espais, desproveïts del seu element principal i més significatiu, que eren els prestatges amb els llibres i altres documents. També destaca per la seva amplitud i grans espais buits, espais, però, que ben segur que s'omplen d'usuaris: allà on abans hi havia llibres, ara hi ha persones que interactuen i conversen. Ara bé, quins canvis hi han tingut lloc? L'espai que han deixat els prestatges s'ha omplert amb espais de treball, i els taulells de préstec s'han substituït per l'anomenada *habitació vermella*: una gran sala, en el perímetre de la qual trobem més de 100 capses de plàstic, on els estudiants rebran els llibres físics que hauran demanat abans per via telemàtica. Es tracta d'una col·lecció física que està dipositada íntegrament als dipòsits (Labarre, 2010). És clarament un gran exemple de com les biblioteques es poden adaptar a l'era postimpresora, i també de com les biblioteques poden (re)crear un nou model d'edifici (i segur que de gestió i administració) amb èxit.

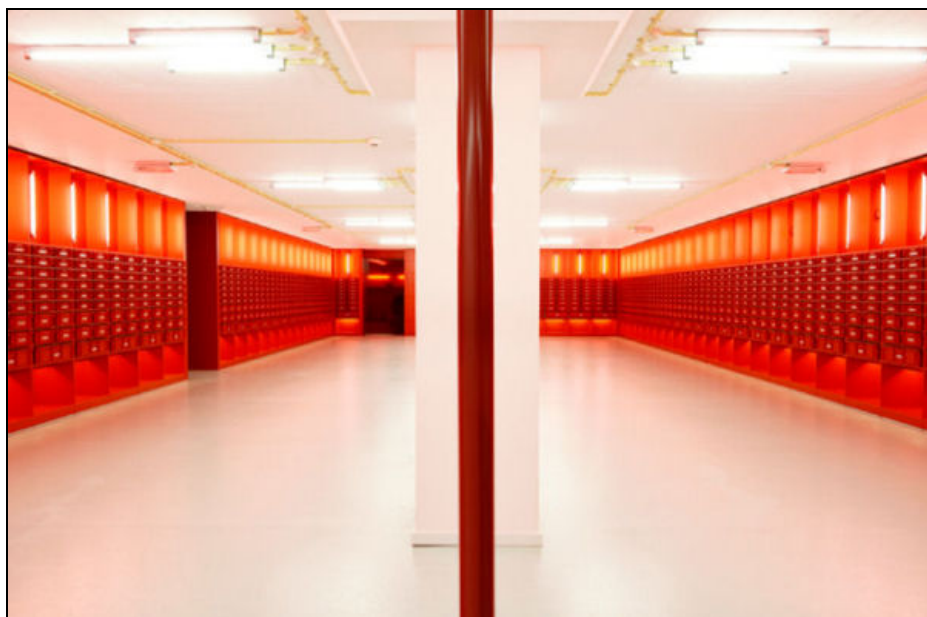

Figura 6. Habitació vermella de la Biblioteca de la Universitat d'Amsterdam. Autor: Diane. Font: [Dianewantstowrite.com \(http://www.dianewantstowrite.com/2011/04/face-of-modern-libraries.html\)](http://www.dianewantstowrite.com/2011/04/face-of-modern-libraries.html)

Ara bé, ens trobem en una reevolució de naturalesa totalment diferent de les tres anteriors, ja que ha vist ampliat el seu camp d'acció. Luis Fernández-Galiano (2010) afirma: "de seguida s'adverteix que l'última metamorfosi té una naturalesa diferent de les anteriors, perquè en passar de l'univers material dels rotlles, els còdexs o els llibres al món virtual de les xarxes, les necessitats espacials de les biblioteques convencionals s'esvaeixen". Els principis rectes i immutables d'allò que creïem que mai no canviaria, els edificis de les nostres biblioteques, de sobte es veuen amenaçats, i se'n qüestiona la necessitat i viabilitat en la forma actual. La digitalització no solament ha afectat els llibres i els documents impresos: també ha afectat de ple els edificis. La immutabilitat d'allò que creïem que no es modificaria mai s'ha trencat, i només depèn de nosaltres mateixos i de la nostra voluntat de canvi que liderem aquesta transformació i aquest nou paradigma, d'altra banda inevitables. Estem immersos en un moment històric apassionant: no solament transitem cap a un present que ja és digital, sinó que a més comporta repensar i redefinir el que possiblement és l'edifici icònic i més representatiu de la informació i la cultura, la biblioteca. Una transformació que planteja la hipòtesi que la forma de fer biblioteques dels últims trenta anys probablement ja no serveix. En cap cas, però, som davant un procés de desaparició, no. Més aviat de redefinició, on s'apunta un futur (que segurament ja és present) amb un horitzó positiu, un ecosistema en què les grans institucions i les biblioteques de petita escala dominen el panorama, ja que ofereixen una adaptació total dels espais als nous usos, requeriments i necessitats que la societat demana a les biblioteques. "Al cap i a la fi, als éssers humans ens agrada el retrobament, i ni el teletreball pot substituir la vitalitat interactiva de l'oficina, ni la lectura en pantalles disperses pot reemplaçar el contacte informal

en els centres d'investigació, els llocs d'ensenyament o les biblioteques. (...) La biblioteca a distància tampoc no farà obsoleta la nostra biblioteca material" (Fernández-Galiano, 2010). En definitiva, la digitalització no suposarà ni suposa la mort de l'edifici de la biblioteca, però sí que ha representat que experimenti el canvi disruptiu més important que ha patit mai: la biblioteca ja mai més serà com l'hem entès sempre, a partir d'ara serà una altra cosa.⁶

7 Desmaterialització i guerrilla: la no biblioteca

Si bé la digitalització va representar en el seu moment, i continua representant encara avui dia, una forta transformació en els espais bibliotecaris i en els seus usos, en els últims anys s'ha fet una passa més enllà, una passa que afecta els fonaments mateixos de la forma, la concepció i el volum de la biblioteca. La cinquena i última de les transformacions de la biblioteca ja ha començat: supera la digitalització i es podria resumir en el fet que la biblioteca es troba immersa en un procés de desmaterialització, una desconstrucció dels edificis, de reducció de la seva escala en porcions més petites, més flexibles, més dinàmiques, i sobretot, més urbanes. Perquè és precisament la ciutat, els seus carrers, les seves places i les seves avingudes, l'última frontera de la biblioteca. Les biblioteques digitals ja han arribat a aquest entorn (per mitjà dels mòbils, tauletes i altres dispositius mòbils), però l'edifici encara no. I és que l'edifici de la biblioteca ha de deixar de ser edifici. Caldrà trencar els murs, superar-ne els límits per convertir-se en mobiliari urbà, integrat i difuminat en el paisatge de la ciutat, però sobretot, integrat de manera invisible i transparent en la pràctica diària de qualsevol persona. La digitalització és mobilitat, i els dispositius electrònics s'han integrat silenciosament entre nosaltres, en qualsevol lloc; l'edifici de la biblioteca, per la seva banda, és poc o gens mòbil en sí mateix. Com no podia ser d'una altra manera, no hi ha un edifici icònic d'aquesta nova forma d'entendre les biblioteques. Existeixen ja avui en dia molts exemples d'aquesta nova concepció dels edificis de la biblioteca. En vull destacar tres exemples que m'han semblat significatius i que a més tenen una gran càrrega simbòlica i de bellesa. En primer lloc, la Biblioteca al Parc Levinski, obra del 2009 de l'equip d'arquitectes **Yoav Meiri Architects** (<http://www.yoavmeiri.net/>) (Rosenberg, 2011). En segon lloc, la Biblioteca Ban Tha Song Yang, situada a la petita localitat tailandesa de Ban Tha Song Yang, a tocar de la frontera amb Birmània, obra de l'equip d'arquitectes **Rintala Eggertsson Architects** (<http://www.rintalaeggertsson.com/>) de l'any 2009 (Chin, 2009), i on sens dubte trobem un esquema i un disseny de biblioteca radicalment oposat als que estem acostumats a casa nostra. I, finalment, en tercer lloc, una minimalista i senzilla Casa-Biblioteca de fusta, d'ús individual, obra conjunta de l'artista portuguesa **Marta Wengorovius** (<http://www.martawengorovius.com/>) i l'arquitecte **Francisco Aires Mateus** (<http://www.airesmateus.com/>), també portuguès, presentada en el marc de la **Triennial d'Arquitectura de Lisboa** (<http://www.dezeen.com/events/2013/lisbon-arch-triennale-2013/>) del 2013, amb l'evocador títol d'*Un, dos i molts?* (Fearson, 2013). D'aquesta última obra m'agraden dos conceptes: d'una banda, entendre la biblioteca com una forma d'orientació col·lectiva, fet que la dota d'una concepció intel·lectual i erudita que penso que estem perdent, i, de l'altra, la reducció de l'escala bibliotecària a nivells de persona, més abastable, fet que permet un millor treball i una relació més efectiva entre el fons i la persona.

Figura 7. Levinski Garden Library. Autor: Yoav Meiri Architects. Font: **Yoav Meiri Architects** (<http://www.yoavmeiri.net/picBig/levinski-garden%5b1%5d.jpg>)

Penso fermament que cal avançar en la desconstrucció de la biblioteca i pensar en un horitzó en què els edificis de les biblioteques també siguin mòbils, possiblement també efímers, líquids i que es dissolguin en l'entramat urbà de les nostres ciutats contemporànies i postmodernes. A les biblioteques s'hi desenvolupen activitats públiques, socials i col·lectives, però sempre amb la protecció que ens proporcionen uns límits ben clars i definits. Però el món que ens envolta no és ni clar, ni definit ni precís. Més aviat tot el contrari. La desconstrucció, la desmaterialització a què faig referència s'ha d'entendre com una descomposició líquida de l'edifici de la biblioteca. L'edifici de la biblioteca ha de deixar de ser un gran embassament ple

d'aigua, protegit i estable, ben fonamentat i segur i on tothom pot fer quasi de tot (un espai, però, amb fissures i pèrdues i potser amb una falsa sensació de seguretat) per convertir-se en uns petits tolls, a peu de carrer, efímers i temporals, simples i propers. La biblioteca, doncs, també ha d'experimentar un canvi d'identitat.⁸ Amb més risc, però potser amb més autenticitat. I és que aquesta liquiditat també vehicula una nova forma de permanència efímera, una intervenció temporal, un escenari en què altres disciplines ja experimenten amb èxit i que gaudeix d'una reputació excel·lent. A més, cal superar encara determinades barreres mentals, culturals, socials i professionals que posen com a inferior aquestes noves construccions. Així s'expressa Ignasi Bonet quan diu que encara "hi ha en el nostre subconscient la idea que l'ocupant d'una casa mòbil és d'alguna manera inferior a algú que ocupa una casa edificada; aquests artefactes desmuntables i efímers obren noves possibilitats i donen més llibertat als usos que poden allotjar. Crec que Jordi Borja pensa en això quan parla de conquerir nous àmbits de la ciutadania i del seu espai públic amb nous usos efímers, que apareixen puntualment en la nostra vida diària i que permeten superar aquella monumentalitat distant, en la qual a vegades la cultura pot caure. Aquesta llibertat de moviment ens permet escapar de l'odiós paràmetre 'metres quadrats construïts' (que són tan cars), quan el que ens interessa de veritat és parlar de megabytes d'informació, obrir noves finestres als fluxos d'informació" (Bonet, 2005).

Es pot fins i tot dir que estem avançant inexorablement cap a la no biblioteca. Cal mantenir evidentment els mateixos estàndards de qualitat també en aquest entorn líquid i extremadament distribuït. No s'han de crear tampoc biblioteques precàries. No. Que sigui efímer no ens ha de fer perdre mai l'excel·lència, ni la cura dels màxims estàndards, ni tampoc la dotació econòmica necessària, i encara menys el personal tècnic qualificat necessari. I darrere d'aquesta no biblioteca, desconstruïda i desmaterialitzada, no hi ha per descomptat cap voluntat de fer marxa enrere ni de posar cap mena de fre... No hi ha res d'això. Evidentment no es tractaria de crear biblioteques efímeres sense més, ni de desmuntar l'actual sistema bibliotecari (que, d'altra banda, funciona en termes generals de forma excel·lent). Es tracta simplement d'afegir una variable més en l'engranatge bibliotecari en forma de noves possibilitats d'edificis, i que doni una alternativa diferent de les experiències efímeres que ja es porten a terme, basades fins al moment en la temporalitat i en la situació física dels usuaris (biblioplatges, bibliopiscines, etc.), i no pas tant en les seves necessitats informatives, que són per definició atemporals i ubíquies, i també permanents. En efecte, "de moment, en el nostre país, la majoria d'aquests serveis han anat enfocats a oferir serveis temporals; en canvi, les iniciatives que ofereixen punts de servei permanents i punts de servei eventuals són més escasses i el camp a explorar en aquest sentit és encara molt ampli" (Bonet; Omella; Vilagrosa, 2005b). Encara queda, doncs, molt camí per recórrer. La clau de volta de tot plegat és com es pot compatibilitzar de forma harmònica i efectiva aquesta necessitat de permanència amb la necessitat de donar una resposta coherent i professional al món efímer que ens envolta.

8 Conclusions

Hem vist com en poc més de cent anys les biblioteques s'han transformat de forma radical: han passat de l'herència neoclàssica de les primeres biblioteques de la Mancomunitat als espais oberts i funcionals proposats per Gunnar Asplund i Alvar Aalto, per després patir una redefinició radical amb la "forma" proposada per Kahn en què cada espai incorporava una funció determinada segons els seus usos però sempre formant un conjunt harmònic. I ja al tombant del segle XXI, a Sendai es proposava una nova biblioteca en què s'incorporaven ja elements digitals en el seu concepte, i que suposava l'avantguarda del que posteriorment seria la biblioteca sense llibres, per arribar finalment a la desmaterialització de l'edifici de la biblioteca, i la seva descomposició en elements mínusculs i autònoms. Escriure, doncs, unes conclusions sobre el futur dels edificis bibliotecaris és sens dubte un exercici de risc. De risc, i ple d'incerteses, també. La biblioteca és un edifici en contínua transformació, i és potser l'edifici públic que més canvis ha experimentat i ha patit en l'últim segle. I probablement continuarem veient més transformacions, unes transformacions que han modificat de dalt a baix tant el seu aspecte formal com el seu aspecte conceptual. En aquest article hem vist cinc transformacions que han portat la biblioteca a un estat en què probablement molts de nosaltres (professionals i no professionals) no hauríem estat capaços d'imaginar fa tan sols vint anys. Penso en un futur ple de biblioteques de guerrilla (Gil Solés, 2013), de dimensions petites, difuses i distribuïdes per cada racó de la ciutat, flexibles, líquides, efímeres i, fins i tot, desmuntables, persistents, mòbils i capaces de satisfer necessitats i oferir respostes i solucions en temps real. Els grans centres, evidentment, no deixaran mai d'existir (són, directament, imprescindibles), però el dia a dia crec que estarà marcat per aquesta guerrilla bibliotecària. L'edifici de la biblioteca també ha d'adoptar de forma definitiva aquest estat de liquiditat permanent que representa la guerrilla bibliotecària, que li permeti colonitzar i estar present de manera eficient i eficaç als carrers, a les places de les nostres ciutats, en el cor real i autèntic de l'espai públic col·lectiu i social, i així finalment ser de manera efectiva i afectiva un autèntic espai públic, i no simplement un espai de transició o un tercer espai. A més, per la nostra tradició llatina, per la nostra situació geogràfica i per l'ús intensiu que donem a l'espai públic, sembla inevitable que aquesta tendència s'acabi consolidant. "Sembla lògic pensar, per tant, que als països d'arrel llatina, i especialment en aquells amb clima mediterrani on la vida té lloc en gran mesura a l'aire lliure, la biblioteca pugui fer el salt a aquests espais comunitaris exteriors, els espais públics urbans. Així mateix, si la hipòtesi d'una sinergia biblioteca - espai públic ja té sentit en qualsevol urbs amb una ciutadania ben arrelada, aquesta adquireix especial sentit en les ciutats mediterrànies, on la tradició de l'ocupació de l'espai públic per part de la ciutadania és un fet històric i clarament integrat en els hàbits quotidians dels seus habitants" (Bonet; Omella; Vilagrosa, 2005a). Tot plegat no és poc, però són reptes immensos que ens caldrà superar.

Bibliografia

Álvarez, Arantza (2014). "Biblioteca de Viipuri de Alvar Aalto: merecido premio a la restauración". *Diario Design* (25 de noviembre). <<http://diariodesign.com/2014/11/biblioteca-de-viipuri-de-alvar-aalto-merecido-premio-la-restauracion/> (<http://diariodesign.com/2014/11/biblioteca-de-viipuri-de-alvar-aalto-merecido-premio-la-restauracion/>) >. [Consulta: 22/01/2017].

Anglada i de Ferrer, Lluís M.; Balaguer i Linares, Santi (2011). "El GEPA, d'una antiga caserna militar a un equipament bibliotecari per a documents de baix ús". *Ítem*, núm. 54 (gener-juny), p. 75–88. <<http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/248524/350894> (<http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/248524/350894>) >. [Consulta: 23/01/2017].

Asplund, Erik Gunnar (2002). "Algunos datos sobre la construcción de la Biblioteca". En: *Escritos 1906/1940; Cuaderno del viaje a Italia de 1913*. Madrid: El Croquis Editorial (Biblioteca de arquitectura; 10), p. 124–133.

Benítez, María (2013). "Faulkner-Brown: el arquitecto de las bibliotecas". *Biblogtecarios* (21 marzo). <<http://www.biblogtecarios.es/mariabenitez/faulkner-brown-el-arquitecto-de-las-bibliotecas/> (<http://www.biblogtecarios.es/mariabenitez/faulkner-brown-el-arquitecto-de-las-bibliotecas/>) >. [Consulta: 14/02/2017].

Biblioteca de la Philips Exeter Academy (2017). <https://es.wikiarquitectura.com/index.php/Biblioteca_de_la_Phillips_Exeter_Academy>. [Consulta: 23/01/2017].

Biblioteca de Seattle (2015). <https://es.wikiarquitectura.com/index.php/Biblioteca_de_Seattle>. [Consulta: 18/01/2017].

Biblioteca en Viipuri (2015). <https://es.wikiarquitectura.com/index.php/Biblioteca_en_Viipuri>. [Consulta: 22/01/2017].

Biblioteca Phillips Exeter: Kahn, Louis. <<http://descartes.upc.es/historiaenobres/ficha.php?id=61> (<http://descartes.upc.es/historiaenobres/ficha.php?id=61>) >. [Consulta: 23/01/2017].

Biblioteca pública en Palafolls (2015). <https://es.wikiarquitectura.com/index.php/Biblioteca_publica_en_Palafolls>. [Consulta: 18/01/2017].

Biblioteca Viipuri (2016). <https://ca.wikipedia.org/wiki/Biblioteca_Viipuri>. [Consulta: 22/01/2017].

Les biblioteques, un projecte d'èxit? Una mirada 100 anys després (2004). Teresa Mañà (presentació, resum i comentaris). Barcelona: Generalitat de Catalunya. 36 p. <http://biblioteques.gencat.cat/web/.content/tematic/documents/biblioteques_projecte_exit.pdf (http://biblioteques.gencat.cat/web/.content/tematic/documents/biblioteques_projecte_exit.pdf) >. [Consulta: 17/01/2017].

Bonet Peitx, Ignasi (2005). "Microarquitectura – Arquitectura móvil y Biblioteca". *Educación y Biblioteca*, n.º 149, p. 112–119.

Bonet Peitx, Ignasi; Omella, Ester; Vilagrosa, Enric (2005a). "Proyectos de servicio bibliotecario más allá del equipamiento estable". *Educación y Biblioteca*, n.º 149, p. 55–58.

— (2005b). "Retos para implementar servicios más allá del equipamiento con expectativas de éxito". *Educación y Biblioteca*, n.º 149, p. 110–111.

Bonet Peitx, Ignasi (2010). "Biblioteca Enric Miralles de Palafolls: uns llibres i un somni". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 25 (diciembre). <<http://bid.up.edu/25/bonet1.htm> (<http://bid.up.edu/25/bonet1.htm>) >. [Consulta: 18/01/2017].

Chin, Andrea (2009). "Rintala Eggertsson Architects: library in thailand". *Designboom.com* (Dec. 28). <<http://www.designboom.com/architecture/rintala-eggertsson-architects-library-in-thailand/> (<http://www.designboom.com/architecture/rintala-eggertsson-architects-library-in-thailand/>) >. [Consulta: 11/01/2017].

Esakov, Denis (2017). "A photographic tour of Alvar Aalto's restored Viipuri Library". *Architect News*. <<http://architect.com/news/gallery/135651376/0/a-photographic-tour-of-alvar-aalto-s-restored-viipuri-library> (<http://architect.com/news/gallery/135651376/0/a-photographic-tour-of-alvar-aalto-s-restored-viipuri-library>) >. [Consulta: 22/01/2017].

Fernández-Galiano, Luis (2010). "La biblioteca digital". *Arquitectura Viva*, n.º 135, p. 3.

Frearson, Amy (2013). "One, Two and Many by Marta Wengorovius". *Dezeen* (21 September). <<http://www.dezeen.com/2013/09/21/reading-cabin-by-marta-wengorovius/> (<http://www.dezeen.com/2013/09/21/reading-cabin-by-marta-wengorovius/>) >. [Consulta: 11/01/2017].

Fuentes Romero, Juan José (1995). "Los diez mandamientos de Faulkner Brown". *Educación y biblioteca*, n.º 58, p. 51–55. <http://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/112980/1/EB07_N058_P51-55.pdf (http://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/112980/1/EB07_N058_P51-55.pdf) >. [Consulta: 14/02/2017].

Fuentes Romero, Juan José (2000). "El edificio de la Biblioteca de Viipuri: Alvar Aalto, el humanismo

- innovador de un hacedor de bibliotecas". *Anales de Documentación*, n.º 3, p. 67–79.
<<http://eprints.rclis.org/11948/> (<http://eprints.rclis.org/11948/>) >. [Consulta: 22/01/2017].
- Gil Solés, Daniel (2006). "Apunts sobre la Philips Exeter Academy Library". *Ítem*, núm. 42 (gener-abril), p. 151–156. <<http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/71702/81938> (<http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/71702/81938>) >. [Consulta: 23/01/2017].
- Gil Solés, Daniel (2013). "Bibliotecas de guerrilla: desmaterialización y atomización". *Socialbiblio.com* (30 de octubre de 2013). <<http://www.socialbiblio.com/materiales/bibliotecas-guerrilla-desmaterializacion-atomizacion> (<http://www.socialbiblio.com/materiales/bibliotecas-guerrilla-desmaterializacion-atomizacion>) >. [Consulta: 22/01/2017]
- Ito, Toyo (2001). "Lliçons de la Mediateca de Sendai = Leçons de la Mèdiathèque de Sendai". *Quaderns*, núm. 231 (octubre), p. 134–145.
<<http://raco.cat/index.php/QuadernsArquitecturaUrbanisme/article/view/236738/337548> (<http://raco.cat/index.php/QuadernsArquitecturaUrbanisme/article/view/236738/337548>) >. [Consulta: 17/01/2017].
- Kohane, Peter (1989). "La búsqueda de la 'forma' de Louis I. Kahn: ámbitos públicos y privados en las bibliotecas de la Washington University y la Phillips Exeter Academy". En: *Kahn: libraries = bibliotecas*. Barcelona: Colegio de Arquitectos de Catalunya, p. 99–117.
- Labarre, Suzanne (2010). "A Library Designed for the Post-Print Era". *Fastcodesign.com* (October 26). <<http://www.fastcodesign.com/1662561/what-happens-to-libraries-in-the-post-print-era> (<http://www.fastcodesign.com/1662561/what-happens-to-libraries-in-the-post-print-era>) >. [Consulta: 23/01/2017].
- Mañà Terré, Teresa (2010). "Les biblioteques populars de la Mancomunitat: un projecte polític i un projecte bibliotecari". *Cercles: revista d'història cultural*, núm. 13 (gener), p. 44–60.
<<http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/15944/1/579772.pdf> (<http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/15944/1/579772.pdf>) >. [Consulta: 13/02/2017].
- Massip-Bosch, Enric (2001). "Mediateca en la ciudad de Sendai = Mediatheque building of the city of Sendai". *Metalocus*, n.º 8, p. 26–43.
- Mayol, M. Carme (2005). "La Xarxa de Biblioteques 1915-2004: una història que mira al futur". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 14 (juny). <<http://bid.ub.edu/14mayol.htm> (<http://bid.ub.edu/14mayol.htm>) >. [Consulta: 17/01/2017].
- "Mediateca de Sendai" (2005). En: Weston, Richard. *Plantas, secciones y alzados: edificios clave del siglo XX*. Barcelona: Gustavo Gili, p. 230–231.
- Morillas, Alfons (2014). "Hacia la "biblioteca líquida" y otras reflexiones apresuradas". *Vadepibibliotics* (7 de agosto). <<https://vadepibibliotics.wordpress.com/2014/08/07/hacia-la-biblioteca-liquida-y-otras-reflexiones-apresuradas/>>. [Consulta: 25/01/2017].
- Norberg-Schulz, Christian (1997). *Nightlands: Nordic Building*. MIT Press, p. 164.
- Rintala Eggertsson Architects. *Library in Thailand*. <<http://www.ri-eg.com/projects/2009/library-in-thailand/> (<http://www.ri-eg.com/projects/2009/library-in-thailand/>) >. [Consulta: 11/01/2017].
- Romero, Santi (2004). *L'arquitectura de la biblioteca: recomanacions per a un projecte integral*. 2a ed. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 366 p. (Papers Sert; 5). ISBN 84-96185-23-0.
- Romero, Santi (2010). "Arquitectura i biblioteca: junts des de l'inici". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 25 (desembre). <<http://bid.ub.edu/25/romero1.htm> (<http://bid.ub.edu/25/romero1.htm>) >. DOI: <http://dx.doi.org/10.1344/105.00001678> (<http://dx.doi.org/10.1344/105.00001678>) . [Consulta: 15/02/2017].
- Rosenberg, Andrew (2011). "The Garden Library for Refugees and Migrant Workers / Yoav Meiri Architects". *ArchDaily* (February 20). <<http://www.archdaily.com/112495/the-garden-library-for-refugees-and-migrant-workers-yoav-meiri-architects/> (<http://www.archdaily.com/112495/the-garden-library-for-refugees-and-migrant-workers-yoav-meiri-architects/>) >. [Consulta: 11/01/2017].
- "Safe Haven Library / TYIN Tegnestue" (2009). *ArchDaily* (03 Aug). <<http://www.archdaily.com/30764/safe-haven-library-tyin-tegnestue/> (<http://www.archdaily.com/30764/safe-haven-library-tyin-tegnestue/>) >. [Consulta: 11/01/2017].
- Viipuri Library: the building*. <<http://www.alvaraalto.fi/viipuri/building.htm> (<http://www.alvaraalto.fi/viipuri/building.htm>) >. [Consulta: 22/01/2017].
- Wengorovius, Marta. "Um Dois e Muitos". <<http://www.martawengorovius.com/portfolio-type/um-dois-e-muitos/> (<http://www.martawengorovius.com/portfolio-type/um-dois-e-muitos/>) >. [Consulta: 11/01/2017].
- Weston, Richard (2005). "Biblioteca Pública de Estocolmo". En: *Plantas, secciones y alzados: edificios clave del siglo XX*. Barcelona: Gustavo Gili, p. 42–43.

Yoav Meiri Architect. "Levinski Garden Library". <<http://www.archdaily.com/112495/the-garden-library-for-refugees-and-migrant-workers-yoav-meiri-architects> (<http://www.archdaily.com/112495/the-garden-library-for-refugees-and-migrant-workers-yoav-meiri-architects>) >. [Consulta: 11/01/2017]

Notes

¹ Sobre el panopticisme m'agrada recordar el projecte mai dut a terme de la Biblioteca del Rei, d'**Étienne-Louis Boullée** de 1785, en què es veu una gran sala àmplia i diàfana, sense obstacles visuals. Evidentment, el projecte de Gunnar Asplund és radicalment diferent del concebut per Boullée, però el fons i la filosofia de la sala circular de la Biblioteca d'Estocolm crec que és el mateix.

² El 2013 es va donar per acabada la restauració de la Biblioteca, començada l'any 1992, gràcies als esforços del World Monuments Fund mitjançant el **World Monument Watch**. En podeu veure un reportatge a Esakov 2017.

³ També en paraules de Kahn: "El gabinet és l'habitació dins l'habitació... Vaig fer el gabinet associat a la llum. Té la seva pròpia finestra perquè un home pugui regular la intimitat i la quantitat de llum que vulgui"(Kohane, 1989, p. 117).

⁴ Tot i que penso que amb la Mediateca de Sendai comença el segle XXI a les biblioteques, hi ha dues biblioteques més que no vull deixar de mencionar encara que sigui breument, ja que també han representat un canvi substancial de paradigma. La primera és la **Biblioteca Pública de Seattle** (obra de l'arquitecte **Rem Koolhaas** del 2004), de la qual m'interessa destacar dos conceptes: per una banda, la sensació de dinamisme, de moviment i de flexibilitat, amb programes funcionals interns no segregats per espais, tan sols hi ha un únic programa capaç d'acollir tota mena d'informacions en tot tipus de suports. I, per altra banda, l'"espiral de llibres" continua per tot l'edifici, amb la qual es presenta i s'emmagatzema tot el fons, i que supera la típica compartimentació del fons en diferents sales. La segona és la **Biblioteca Enric Miralles de Palafolls** (<http://bibliotecavirtual.diba.cat/palafolls-biblioteca-enric-miralles>) (obra de l'estudi **EMBT** (<http://www.mirallestagliabue.com/>) del 2007), amb la qual penso que s'inaugura a Catalunya el segle XXI, ja que es proposa concebre l'edifici d'una forma totalment diferent de com s'havia fet fins ara. "Això no és una biblioteca, és una altra cosa!" em confirma que els arquitectes han aconseguit el que volien: el visitant no associa l'espai de la Biblioteca de Palafolls amb el que fins ara categoritzava amb la paraula *biblioteca*. S'ha explorat un nou camí, s'ha ampliat l'univers del que pot ser una biblioteca. Segurament s'ha ampliat el significat d'aquesta paraula. O potser és que a aquests espais els haurem d'anomenar d'una altra manera" (Bonet, 2010). A més, la Biblioteca de Palafolls incorpora aspectes de permeabilitat i de continuïtat visual per tot l'edifici, ja que des de pràcticament tot l'espai es poden veure els punts més allunyats, fent que l'espai pugui fluir en totes direccions, de la mateixa manera que ho faria una estructura radial, encara que també s'hi aprecia una seqüència lineal que permet una circulació sense interrupcions per tota la biblioteca (*Biblioteca pública en...*, 2015).

⁵ Seguint la voluntat de canvi, el mateix Ito continua parlant en l'article de la redefinició que havia de suposar la Mediateca a partir de la incorporació massiva tant de la informàtica com dels nous horitzons que es podien preveure amb l'arribada de la digitalització dels fons: "(...) La Mediateca havia de trobar la manera de redefinir la biblioteca i el museu d'art —formes institucionals que han restat bàsicament inalterades durant un segle— mitjançant la incorporació de nous recursos informàtics (...)" (Ito, 2001).

⁶ La transformació digital de l'edifici de les biblioteques no solament té lloc en els mateixos edificis. També són vectors de canvi en paral·lel iniciatives com ara el GEPA, magatzems on es conserven documents de baix ús que ja no s'utilitzen a les biblioteques i que ocupen espai: "El GEPA (Garantia d'Espai per a la Preservació de l'Accés) és un magatzem cooperatiu per conservar els documents de baix ús garantint-ne la preservació futura i l'accessibilitat immediata quan alguna biblioteca ho necessiti" (Anglada i de Ferrer; Balaguer i Linares, 2011).

⁷ En el web de l'artista podem llegir una completa descripció de les motivacions, l'orientació, la filosofia i els objectius que ha volgut donar a la seva obra. Està en portuguès, però penso que s'entén prou bé: "Esta obra é uma biblioteca de 60 livros que se apresenta como uma bússola de reflexão sobre o tema Um Dois e Muitos. Vinte pessoas foram convidadas a escolher três livros: um relativo ao Um, outro relativo ao Dois e um outro relativo ao Muitos. (...) Há na criação desta biblioteca um desejo de manifesto: de criar uma pequena biblioteca que se apresenta como uma forma (utópica?) de orientação coletiva. Avistamos que o futuro passa por pequenos acontecimentos, vivências, que nos contam mais sobre o caminho a seguir do que as ideologias que conhecemos. Por onde reconstruir a história? Como redesenhar e recriar ligações de afecto com o mundo em que vivemos? A utopia estará hoje nestas propostas de vivências partilháveis? É aí que situo a biblioteca Um Dois e Muitos. (...) A definição de apenas sessenta livros deve-se precisamente ao desejo de uma escala que permita um trabalho efectivo – possível – de relação entre as pessoas e as leituras propostas. Criando uma 'estante para a comunidade' passando do espaço íntimo da biblioteca privada para o espaço público, crio uma tarefa para e com a comunidade, uma partilha do conhecimento e da vida. (...) Instruções de uso: A cabana de leitura é para ser usada por uma pessoa de cada vez. Os livros podem ser lidos na cabana ou requisitados junto da entidade que acolhe o projecto. A partilha desta biblioteca itinerante cria uma comunidade composta pelas pessoas que escreveram os livros, pelas que os escolheram e as que os lerão por onde esta biblioteca passar" (Wengorovius, 2017).

⁸ Es fa inevitable parlar aquí de **Zygmunt Bauman** i la seva teoria de la modernitat líquida. Bauman defensa de fet "la recerca de la identitat com una tasca i una responsabilitat vital del subjecte. (...) A la modernitat líquida les identitats són semblants a una crosta volcànica que s'endureix, es torna a fondre i

canvia constantment de forma. Semblen estables des d'un punt de vista extern, però en ser mirades pel mateix subjecte mostren la seva fragilitat i el seu esquinçament constants (...). A la modernitat líquida és necessari fer-se amb una identitat flexible i versàtil que faci front a les diferents mutacions a les quals el subjecte ha d'enfrontar-se al llarg de la seva vida" (Morillas, 2014). Aquesta citació continua tenint sentit i plena validesa si canviem *subjecte* per *biblioteca*.

Citació recomanada

Gil Solés, Daniel (2017). "Del temple simbòlic a la desmaterialització : un recorregut per l'arquitectura bibliotecària del segle XX al XXI". *BID: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 38 (juny) . <<http://bid.ub.edu/38/gil.htm>>. [Consulta: 11-06-2017].